

prof.dr.sc. Katarina Žager
Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, RH
kzager@efzg.hr

doc.dr.sc. Sanja Sever Mališ
Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, RH
ssever@efzg.hr

dr.sc. Nikolina Dečman
Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, RH
ndecman@efzg.hr

ZNAČAJ KODEKSA PROFESIONALNE ETIKE ZA DJELOVANJE RAČUNOVOĐA I REVIZORA

Pregledni rad

Sažetak

U poslovnom svijetu sve se više pažnje posvećuje pitanju etike, a u cilju zaštite pojedinih profesija donose se različiti zakoni, propisi kao i kodeksi profesionalne etike. Temeljna uvjerenja i sustavi o vrijednostima koje primjenjuju računovođe i revizori utječu na njihov rad, a posljedično tome i na stvaranje povjerenja u rezultate njihovog rada. Budući da su upravo računovođe osobe koje su, između ostalog, zadužene za osiguravanje točnih i pouzdanih informacija važno je istaknuti da su određene etičke norme u njihovom ponašanju značajne za prosudbu vjerodostojnosti i kvalitete njihovog djelovanja. U tom smislu u radu su detaljno analizirane temeljne odrednice Kodeksa etike za profesionalne računovođe razvijenih od strane Međunarodne federacije računovođa (IFAC). Za pretpostaviti je, kako primjena međunarodnog kodeksa profesionalne etike doprinosi kvaliteti i unificiranju djelovanja računovođa i revizora širom svijeta. Međutim, nije nevažno i kakvi su stavovi budućih računovođa i revizora (studentata) o temeljnim etičkim pitanjima, jer o njihovoj razini svijesti i primjeni etičkih načela ovisi razvoj i napredak računovodstvene i revizijske profesije u budućnosti. S tim u svezi, u radu su prezentirani najvažniji rezultati empirijskog istraživanja studentske percepcije primjene moralnih i etičkih načela u području računovodstva i revizije. Rezultati provedenog istraživanja pokazuju relativno visoku razinu svjesnosti budućih računovođa o važnosti primjene najviših standarda etike što ohrabruje i ulijeva povjerenje u jačanje integriteta računovodstvene i revizijske profesije i u budućnosti.

Ključne riječi: *Kodeks etike za profesionalne računovođe, kvaliteta rada, računovođe, revizori*

JEL: M41, M42

1. UVOD

U posljednje vrijeme, u našoj poslovnoj praksi sve se više naglašava potreba ponovnog razmatranja temeljnih moralnih vrijednosti, a posljedično time i pitanje poslovne etike. Iskrivljeni sustav vrijednosti i nepostojanje pravih moralnih vrijednosti doveli su do ozbiljnih poremećaja u ekonomskim procesima i ljudskim odnosima. Upravo iz tih razloga se sve se više pažnje posvećuje pitanju poslove etike, a u cilju zaštite pojedinih profesija donose se različiti zakoni, propisi kao i kodeksi profesionalne etike. U tom kontekstu računovodstvena i revizorska profesija nije iznimka. U cilju osiguranja digniteta i prijeko potrebnog povjerenja u profesiju, od računovođa i revizora zahtijeva se ponašanje u skladu s određenim pravilima. Ta pravila uobičajeno su zapisana u kodeksima etike koji primarno naglašavaju moralne norme u ponašanju. Temeljna uvjerenja i sustavi vrijednosti koje primjenjuju računovođe i revizori utječu i na njihov rad, a posljedično tome i na stvaranje povjerenja u rezultate njihovog rada. Budući da su upravo računovođe osobe koje su, između ostalog, zadužene za osiguravanje točnih i pouzdanih informacija nije teško zaključiti koliko su određene etičke norme u njihovom ponašanju značajne za prosudbu vjerodostojnosti i kvalitete njihovog djelovanja. Povezano s tim, u radu su prezentirana temeljna obilježja Kodeksa etike za profesionalne računovođe razvijenih od strane Međunarodne federacije računovođa (IFAC) te su analizirana temeljna načela profesionalne etike kojih se računovođe i revizori u svom radu trebaju pridržavati.

Pored pisanih pravila etičkog ponašanja računovođa i revizora, u radu se analizirao i utjecaj drugih čimbenika koji izravno ili posredno utječu na ponašanje pojedinaca sukladno osobnim stavovima i vrijednostima koji se steču u obitelji, ali i u procesu obrazovanja. Povezano s navedenim, provedeno je empirijsko istraživanje studentske percepcije moralnih i etičkih vrijednosti u društvu općenito kao i njihovih stavova glede opravdanosti utjecaja računovođa na „kreativno“ iskazivanje uspješnosti poslovanja, vodeći se pri tome neetičnim načelima ponašanja. Rezultati ovakvih istraživanja mogu biti od posebnog značaja jer ukazuju na sustav vrijednosti budućih računovođa i revizora, a time i na perspektivu primjene Kodeksa profesionalne etike u budućnosti.

2. PRIMJENA NAČELA PROFESIONALNE ETIKE U POSLOVANJU

Tijekom stoljeća razvijale su se različite djelatnosti koje su se, radi zaštite svojih interesa, nerijetko organizirale u profesionalna i strukovna udruženja. Pored tehničkih znanja i kompetencija zaposlenika, danas više nego ikad, zahtijeva se posjedovanje određenih moralnih kvaliteta te prihvatanje i pridržavanje odgovarajućih pravila i normi etičkog ponašanja. Iako je pridržavanje etičkih načela važno za sve poslovne ljude, pridržavanje kodeksa profesionalne etike posebno

je važno u računovodstvenoj i revizorskoj profesiji. I to prije svega, zbog uloge i odgovornosti koju računovođe i revizori imaju u kreiranju i prezentiranju točnih i pouzdanih računovodstvenih informacija – temelja poslovnog odlučivanja različitih interesnih skupina.

Etika je „filozofijska disciplina koja ispituje ciljeve i smisao moralnih htijenja, temeljne kriterije za vrednovanje moralnih čina kao i uopće zasnovanost i izvor morala“ (Sever Mališ, et al., 2012., str. 164. prema Filipović, 1989.). Etičnost i norme etičnog ponašanja ponajprije zavise od moralnih i pravednih vrijednosti koje pojedinac ili društvo u cjelini njeguje. Iako se sustav vrijednosti pojedinca u pravilu razvija i stječe u obitelji još od najranije dobi, moralne vrijednosti u društvu mogu ponekad pojedinca navesti na radnje koje se mogu klasificirati neetičnima ili neispravnima u terminima pravednosti, fer i objektivnog iskazivanja. Mnogobrojni čimbenici utječu na etičko ponašanje pojedinca; spol, moralne vrijednosti, stupanj obrazovanja, radno iskustvo, starost. Pored navedenog, primjena etičkih načela u poslovanju zavisit će i od organizacijske kulture u poduzeću, ne/postojanju pisanih pravila etičkog ponašanja, sustava nagrađivanja i kazni, sl. Prema rezultatima pojedinih istraživanja osobe koje posjeduju više moralne vrednote te su starije životne dobi u većoj mjeri se pri donošenju poslovnih odluka vode etičkim principima. Za ostale čimbenike (spol, stupanj obrazovanja, radno iskustvo) se pokazalo da nisu konzistentno povezani s donošenjem etičkih poslovnih odluka. Snažan utjecaj na pojedinca mogu imati njegovi radni kolege i vršnjaci.

Rezultati pokazuju kako su poduzeća gdje je organizacijska kultura i radna klima etički usmjerena, a uz to postoje pisani kodeksi etike uspješnija u podizanju svijesti zaposlenika o prikladnom etičkom ponašanju (Gibson et al., 2009., str. 467.). Etika u poslovanju se može definirati kao „sposobnost promišljanja vrijednosti u procesu donošenja odluka u korporacijama, da bi se odredilo kako te vrijednosti i odluke utječu na različite grupe dionika te da bi se utvrdilo kako menadžeri mogu iskoristiti ta opažanja“ (Certo and Certo, 2006., str. 66.). Nerijetko se može čuti kako su ciljevi etičnosti i profitabilnosti suprotstavljeni. Međutim, praksa pokazuje kako će „upravo one organizacije koje uspijevaju uskladiti i uspostaviti ravnotežu između načela profitabilnosti i etičnosti biti one koje će imati dugoročnu perspektivu rasta i razvoja“ (Aleksić, 2007., str. 420.).

Primjeri najčešćih etičkih dilema u poslovnom okruženju su različiti, a uključuju:¹ (1) suočavanje s pritiskom od strane nadređenih na poduzimanje neetičnih radnji, (2) balansiranje između povjerenja i otkrivanja nezakonitih ili nepravilnih radnji, (3) objava takvih informacija u javnom interesu i (4) nezakonito trgovanje

¹ Detaljnije vidjeti: <https://www.ifac.org/global-knowledge-gateway/ethics/discussion/how-best-respond-ethical-challenges-business> (pristupano 24. lipnja 2015.).

informacijama u tim, za društvo nepovoljnim, situacijama. Obzirom da navedene činjenice, etičke dileme s kojima se zaposlenici susreću u svom poslovanju mogu dovesti do precjenjivanja financijskog rezultata poslovanja kao i do procjene neobjektivno visokih ili pretjerano niskih vrijednosti imovine. U takvim uvjetima zaposlenici pristaju biti dionicima nepoštenih i nedozvoljenih aktivnosti, ili ako već ne sudjeluju u njima nisu skloni otkrivanju nepravilnosti u radu kako ne bi ugrozili svoju poziciju u društvu. Mnogo opasnija situacija bila bi kada bi i revizorska mišljenja bila pod utjecajem pritiska neetičnosti, nepotpuna ili iskrivljena. Time se narušava odnos povjerenja u informacije, a donošenje odluka različitih korisnika (bilo internih ili eksternih) bit će temeljeno na neadekvatnoj informacijskoj podlozi. Upravo zato treba raditi na osnaživanju načela pravednosti i poštenja koji su detaljno elaborirani u kodeksima etike razvijenim od strane profesionalnih udruženja. Tablica 1. prikazuje temeljna načela kojih se svaki profesionalni računovođa, bilo da djeluje kao računovođa u javnoj praksi (revizori, porezni savjetnici) ili računovođa u gospodarstvu, treba pridržavati. Pored toga navedene su neke od prijetnji koje mogu ugroziti postupanje profesionalnog računovođe prema temeljnim načelima etike.

Tablica 1. Temeljna načela i prijetnje koje utječu na njihovo narušavanje

TEMELJNA NAČELA	PRIJETNJE
✓ Poštenje Obveza računovođa da u svom djelovanju budu iskreni, pošteni i pravedni u svim poslovnim i profesionalnim odnosima.	✓ Temeljem osobnog interesa Prijetnja da će financijski ili drugi interes neprimjereno utjecati na prosudbu ili ponašanje profesionalnog računovođe.
✓ Objektivnost Profesionalna ili poslovna prosudba računovođa ne smije biti kompromitirana pristranošću, sukobom interesa niti neprimjerenim utjecajem drugih.	✓ Temeljem samoprovjere Prijetnja da profesionalni računovođa neće primjereno ocijeniti rezultate prethodne prosudbe ili pružene usluge nekih drugih osoba koje su istu prosudbu već prethodno obavile.
✓ Profesionalna kompetentnost i dužna pažnja Profesionalni računovođa je obvezan održavati stečena znanja i vještine na razini koja će osigurati, za klijenta/poslodavca, primanje kompetentne profesionalne usluge koja je temeljena na suvremenim dostignućima prakse i zakonodavstva. Također je važno poštivati i djelovati u skladu s primjenjivom metodologijom i profesionalnim standardima.	✓ Temeljem propagiranja Prijetnja da će profesionalni računovođa uzdizati klijentov ili poslodavčev položaj do mjere koja kompromitira objektivnost profesionalnog računovođe.

<p>✓ Povjerljivost Podrazumijeva se da profesionalni računovođa treba poštovati povjerljivost informacija stečenih temeljem profesionalnih i poslovnih odnosa. Ne smije se trećoj strani otkrivati bilo kakva informacija osim kada postoji zakonsko ili profesionalno pravo/obveza da se iste objave. Dobivene informacije profesionalni računovođa nipošto ne smije koristiti za osobnu korist.</p>	<p>✓ Uslijed zblizenosti Prijetnja da će zbog dugotrajnog ili bliskog odnosa s klijentom ili poslodavcem profesionalni računovođa biti previše suosjećajan za njihove interese ili olako prihvaćati načine njihova rada .</p>
<p>✓ Profesionalno ponašanje Profesionalni računovođa će postupati sukladno relevantnim zakonima te pripadajućim propisima. Treba izbjegavati svaku radnju koja bi mogla dovesti do narušavanja ugleda profesije (npr. preuveličavati opseg i kvalitetu pruženih usluga, omalovažavati druge profesije i sl.).</p>	<p>✓ Uslijed zastrašenosti Prijetnja da će se profesionalni računovođa radi stvarnog ili umišljenog pritiska ustučavati djelovati objektivno. Prijetnja uslijed zastrašenosti uključuje i strah od samog pokušaja da se neprimjereno utječe na profesionalnoga računovođu.</p>

Izvor: Prilagođeno prema: IESBA (2015.), Handbook of the Code of Ethics for Professional Accountants, IFAC i Hrvatska revizorska komora (2010.), Prijevod Priručnika s Kodeksom etike za profesionalne računovođe, IFAC, IESBA

3. TEMELJNA OBILJEŽJA KODEKSA ETIKE ZA PROFESIONALNE RAČUNOVOĐA

Značajnu ulogu u osiguranju kvalitete rada imaju različiti kodeksi profesionalne etike kojih se članovi određene profesije moraju pridržavati. Najpoznatiji i najutjecajniji kodeks profesionalne etike računovođa je onaj koji izdaje IFAC (International Federation of Accounting - Međunarodna federacija računovođa). IFAC je međunarodna organizacija računovođa koja je osnovana još 1977. godine s namjerom služenja javnom interesu kroz jačanje računovodstvene profesije, prije svega, donošenjem različitih profesionalnih standarda i pisanih pravila ponašanja računovođa kao i putem brojnih drugih oblike profesionalnog djelovanja. S ciljem što kvalitetnijeg profesionalnog djelovanja u okviru IFAC-a djeluje i poseban odbor za razvoj međunarodnih standarda etike za računovođe (IESBA - International Ethics Standards Board for Accountants). Odbor je razvio Kodeks etike za računovođe čija bi primjena trebala dodatno doprinijeti kvaliteti rada, ali i jačanju povjerenja u računovodstvenu profesiju. Kodeks je grupiran u tri skupine: opći dio (Part I - General Application of the Code), računovođe u javnoj praksi (Part II - Professional Accountants in Public Practice) i računovođe u gospodarstvu (Part III - Professional Accountants in Business). Sadržaj Kodeksa (tablica 2) ukazuje na područja kojima računovođe trebaju posvetiti dužnu pažnju u svom profesionalnom radu.

Tablica 2. Sadržaj IFAC-ovog Kodeksa etike za profesionalne računovođe

Dio A Opća primjena Kodeksa	Dio B Profesionalni računovođe u javnoj praksi (revizori)	Dio C Profesionalni računovođe u gospodarstvu (u poduzećima)
100 - Uvod i temeljna načela 110 - Poštenje 120 - Objektivnost 130 - Profesionalna kompetentnost i dužna pažnja 140 - Povjerljivost 150 - Profesionalno ponašanje	200 - Uvod 210 - Profesionalno imenovanje 220 - Sukobi interesa 230 - Druga mišljenja 240 - Naknade i ostali oblici nagrada 250 - Marketing profesionalnih usluga 260 - Darovi i ugošćivanja 270 - Čuvanje klijentove imovine 280 - Objektivnost - sve usluge 290 - Neovisnost - angažmani revizije i uvida 291 - Neovisnost - ostali angažmani s izražavanjem uvjerenja	300 - Uvod 310 - Sukobi interesa 320 - Priprema i prezentiranje informacija 330 - Djelovanje s dovoljnom stručnošću 340 - Financijski interesi 350 - Ostali poticaji

Izvor: IESBA (2015.), Handbook of the Code of Ethics for Professional Accountants, IFAC, International Ethics Standards Board for Accountants, <https://www.ifac.org/ethics/iesba-code> (pristupano 24. lipnja 2015.)

Prva verzija Kodeksa izdana je još prije desetak godina. U cilju aktualizacije sadržaja i približavanju sadržaja kodeksa etičkim dilemama s kojima se profesionalni računovođe susreću u suvremenim uvjetima poslovanja, u posljednjih nekoliko godina bilo je nekoliko izmjena odnosno više dopuna njegova sadržaja. Posljednja verzija Priručnika s Kodeksom etike za profesionalne računovođe izdana je krajem svibnja 2015. godine čije izmjene i dopune stupaju na snagu najkasnije u travnju 2016. godine dok je dozvoljena i njegova ranija primjena. Odredbe ovog Kodeksa trebaju uvažavati profesionalna računovodstvena udruženja ukoliko izrađuju posebne nacionalne kodekse budući da se uvažavanjem međunarodnog kodeksa doprinosi kvaliteti i ujednačenosti djelovanja računovođa širom svijeta. Navedeno je i jedna od pretpostavki povjerenja u profesiju i na širem međunarodnom planu.

4. MOGUĆNOST UTJECAJA PISANIH PRAVILA ETIČKOG PONAŠANJA NA KVALITETU RADA RAČUNOVOĐA I REVIZORA

Računovođe zbog prirode svog posla imaju veliku odgovornost u poslovanju, a posebno glede kvalitete financijskog izvještavanja za eksterne korisnike. S druge strane, revizorska profesija također ima odgovornost za izražavanje mišljenja o realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja koje treba biti temeljeno na najvišim standardima etičnosti. Dodatni dokaz tome su i zakonske odredbe o kaznama za neprofesionalno obavljanje revizije što uključuje i mogućnost gubitka licence. Dakle svaka profesija, i računovodstvena i revizijska, u okvirima svog djelokruga i odgovornosti, treba doprinijeti kvaliteti informacijske podloge za poslovno odlučivanje.

Kredibilitet informacija koje kolaju na tržištu kapitala u značajno ovise o mišljenju i izvješću eksternog revizora, a „kredibilitet revizorovih mišljenja i izvješća, u velikoj mjeri ovisi o javnom vjerovanju u integritet, objektivnost i neovisnost revizora kao i kvalitetu njihova rada“ (Soltani, 2007., str. 185.). Međutim, razvoj suvremenih financijskih tržišta i načini poslovanja, kao i očekivanja od revizora, u posljednje su vrijeme evaluirala što je dovelo do novih zahtjeva, ali i do preispitivanja postojećih etičkih standarda u računovodstvenoj i revizijskoj profesiji. Naime, financijski skandali utjecali su na stavove i povjerenje javnosti u revizore. Pokazalo se da su jednim dijelom korporativni skandali nastali kao posljedica nedostatka primjene temeljnih etičkih načela u djelovanju i poslovanju revizora.

Razvoj etičkih načela u računovodstvenoj i revizijskoj profesiji promijenio je prirodu i način obavljanja revizije. Međutim, temeljna etička načela ostala su nepromijenjena desetljećima. U današnjem promjenljivom poslovnom okruženju revizori moraju djelovati u skladu s najvišim standardima profesionalizma kako bi ostvarili ciljeve, ali i zahtjeve javnosti. Međutim, bez obzira na pisana pravila i smjernice profesionalne etike koje su usmjerene na praktičnu primjenu u slučaju određenih etičkih dilema, u praksi se često puta dogodi da se, pod pritiskom ostvarivanja određenih zacrtanih zarada i realizacije dobiti, takve smjernice ne poštuju te se zaobilaze. Upravo takvo ponašanje u profesiji bio je poticaj i motiv regulatorima za redefiniranje uloge i načina poslovanja eksternih revizora. Primjerice, definiranje nerevizijskih usluga koje revizori ne bi trebali obavljati kako ne bi bili u sukobu interesa, već je neko vrijeme vrlo detaljno i precizno opisana u Kodeksu profesionalne etike, ali je tek nedavna financijska kriza bila poticaj regulatorima da u zakonsku regulativu ugrade odrednice o tzv. „crnoj listi“ nerevizijskih usluga kojima se zabranjuje pružanje nekih nerevizijskih usluga.

U nastavku će se analizirati odredbe Kodeksa koje pridonose povećanju kvalitete rada računovođa bilo da oni rade kao računovođe u interesu poslovne javnosti

(revizori) ili interesu gospodarstvenika (računovođe zaposlene u konkretnom poduzeću).

Za razliku od odjeljka A kodeksa u kojemu su dana opća načela primjene Kodeksa, u odjeljak B Kodeksa opisuje kako se temeljna računovodstvena i revizijska načela primjenjuju u određenim okolnostima na revizore. Valja naglasiti da nije moguće opisati sve situacije i dileme s kojima se revizor može suočiti u svakodnevnom poslu, ali ipak značajan dio situacija je prepoznat i opisan.

Odjeljak 210 - Profesionalno imenovanje se odnosi na činjenicu da je revizor dužan pri prihvaćanju klijenta procijeniti krše li se neka od temeljnih načela. Moguće prijetnje kršenju poštenja mogu proizaći iz povezanosti s vlasnicima, menadžmentom ili aktivnostima klijenta. U tom slučaju revizor je dužan ocijeniti važnost svake prijetnje te primijeniti određene mjere zaštite. U okviru ovog odjeljka obrađeno je i pitanje prihvaćanja revizijskog angažmana pri čemu je revizor dužan ocijeniti je li kompetentan za obavljanje ovog posla. To nužno uključuje, između ostalog stjecanje znanja i razumijevanje vrste djelatnosti kojima se klijent bavi, složenosti operacija koje klijent obavlja, ali i stjecanje znanja o relevantnoj industriji te specifičnostima financijskog izvještavanja klijenta. U slučaju da revizor procijeni da znanja i sposobnosti ljudi u timu nisu dovoljne, potrebno je angažirati stručnjaka. Posebna pažnja posvećena je postupcima revizora u slučaju promjena u profesionalnom djelovanju. To se odnosi na situacije kada dođe do promjena revizora u nekom poduzeću. Valja naglasiti da je promjena revizora vrlo osjetljivo pitanje za sve uključene strane, stoga je tome potrebno pristupiti krajnje ozbiljno i profesionalno. Ukoliko se stvore određene prijetnje, potrebno je poduzeti određene mjere zaštite kako bi se te prijetnje svele na prihvatljivu razinu što uključuje komuniciranje i traženje informacija od prethodnog revizora o bilo kojoj činjenici koja bi mogla biti značajna za revizijski angažman, a da se pri tome ne krše načela povjerljivosti.

Odjeljak 220 opisuje situacije u kojima revizor može biti u sukobu interesa. Situacije sukoba interesa nastaju kada bi, primjerice, revizor imao zajedničko ulaganje s klijentom ili s njegovim glavnim konkurentom. Prijetnje sukoba interesa postoje i kada revizor obavlja usluge klijentima kojima se interesi sukobljavaju ili kada vode sudski spor u vezi s određenom transakcijom. Valja naglasiti da su u pravilu sukobi interesa povezani s eksternom revizijom vezani uz kotirajuća poduzeća koja ponekad imaju vrlo kompleksnu upravljačku strukturu ili strukturu vlasništva. Zbog toga je gotovo nemoguće predvidjeti sve situacije u kojima može doći do sukoba interesa. Bez obzira o kojoj se vrsti prijetnje temeljnim načelima i stvaranju sukoba interesa radi, nužna je primjena određenih osnovnih, ali i dodatnih mjera zaštite.

Prijetnje poštivanju temeljnih etičkih načela mogu nastati i u slučaju davanja drugog mišljenja o primjeni računovodstvenih, revizijskih, izvještajnih i ostalih standarda i načela u određenim okolnostima ili za određene transakcije. Ovo pitanje opisano je u Odjeljku 230 - Druga mišljenja. Kad se traži drugo mišljenje revizor je dužan razmotriti prijetnje i primijeniti odgovarajuće mjere zaštite za uklanjanje tih prijetnji ili svesti te prijetnje na prihvatljivu razinu. Drugim riječima, revizor je dužan uzeti u obzir sve okolnosti kako bi zaključio je li uopće primjereno dati zatraženo mišljenje.

Odjeljak 240 nazvan je Naknade i ostale vrste nagrada. Naknade za obavljanje revizije nisu uvjetovane naknade. Postavlja se pitanje da li je neetično ukoliko se na natječaj prijave dvije revizijske tvrtke od kojih jedna ponudi nižu naknadu. Takva praksa sama po sebi nije neetička ukoliko se ne ponudi toliko niska naknada koja onemogućava obavljanje revizije s profesionalnom kompetentnošću i dužnom pažnjom na prihvatljivoj razini kvalitete. Revizijske tvrtke zaračunavaju naknade i za čitav niz nerevizijskih usluga o kojima se ne daje uvjerenje. Pružanje ovih usluga u određenim okolnostima može stvoriti prijetnje temeljnim etičkim načelima, a ove okolnosti uključuju pitanje vrste angažmana, raspona mogućih iznosa naknade, osnovicu za određivanje naknade te činjenica hoće li rezultat ili ishod transakcije pregledati neovisna treća stranka. U okviru ovog odjeljka razmatra se i pitanje naknade za posredovanje ili provizije u vezi s klijentom. Postavlja se pitanje može li revizor koji ne pruža zahtijevane određene usluge naplatiti proviziju za upućivanje na drugog revizora. Primanje takve naknade ili provizije za posredovanje stvara prijetnje osobnih interesa u vezi s postupanjem u skladu s objektivnošću, profesionalnom kompetencijom i dužnom pažnjom. Dan je još jedan primjer i to kada revizor plaća naknadu za posredovanje pri dobivanju klijenta ukoliko postojeći revizor nije u mogućnosti pružiti određenu specijalističku uslugu. Takvo postupanje također je prijetnja temeljnim etičkim načelima.

Sasvim sigurno jedno od važnih etičkih pitanja i dilema vezano je uz marketing profesionalnih usluga kako je opisano u Odjeljku 250. Naime, iako je do unazad nekoliko godina bilo nezamislivo javno reklamiranje revizijskih usluga, danas se ono tolerira ukoliko revizor pri tome ne uveličava tvrdnje o uslugama koje nudi, o kvalifikacijama koje posjeduje, o stečenom iskustvu ili ako ne omalovažava rad drugih i neosnovano uspoređuje svoj rad s radom drugih.

U Odjeljku 260 obrađuje se pitanje darova i ugošćivanja. Revizoru klijent u određenim okolnostima može ponuditi darove ili ugošćivanje. Narušavaju li se time temeljna etička načela ovisi o vrsti, vrijednosti i namjeri ponude. Ako se nude pokloni i gostoprimitstva koji su u suštini beznačajni i nevažni, revizor može zaključiti da je ponuda dana u toku normalnog poslovanja bez namjere da se utječe na stvaranje odluka ili zbog dobivanja informacija.

U pravilu revizor neće prihvatiti čuvanje klijentovog novca ili druge imovine, osim u iznimnom slučajevima, kada je to dopušteno zakonom. Naime, u odjeljku 270 – pod nazivom Čuvanje klijentove imovine stoji da držanje klijentove imovine stvara prijetnje poštivanju temeljnih načela. Ukoliko ipak postoji zakonska mogućnost za čuvanje određene imovine koja pripada drugima, revizor je dužan držati takvu imovinu odvojeno od osobne imovine ili imovine tvrtke, koristiti takvu imovinu samo za svrhu za koju je ta imovina namijenjena, biti spreman na tu imovinu obračunati svaki prihod, dividendu ili dobit koju ona stvara vlasniku te postupati u skladu s drugim zakonima i regulativom vezanim uz držanje i računovodstvo takve imovine.

U Odjeljku 280 – Objektivnost – sve usluge je zapisano da bez obzira o kojoj se vrsti profesionalne usluge radi, revizor je dužan postupati u skladu s temeljnim načelom objektivnosti. To znači da je revizor koji pruža usluge s izražavanjem uvjerenja dužan biti neovisan o klijentu za kojeg izražava uvjerenje. Kako bi izrazio mišljenje bez pristranosti, sukoba interesa ili utjecaja drugih, revizor mora biti neovisan.

U okviru odjeljka B Kodeksa etike za profesionalne računovođe značajan dio posvećen je pitanju neovisnosti koja se odnosi na angažmane za reviziju i uvide (Odjeljak 290) te neovisnost koja se odnosi na ostale angažmane s izražavanjem uvjerenja (Odjeljak 291). Koncept neovisnosti je evoluirao kroz vrijeme sukladno s razvojem financijskih tržišta, ali i promjena koje su se dogodile u računovodstvenoj i revizijskoj profesiji. Ako se pođe od činjenice da je „revizorova neovisnost temeljni razlog postojanja revizora u kapitalnoj tržišnoj ekonomiji“ (Soltani, 2007., str. 192.) onda je jasno da se konceptu neovisnosti ne smije pristupiti na jednostavan i površan način. Zapravo u početku razvoja revizijskog tržišta činilo se da su integritet, poštenje, neovisnost već integrirani u sfere društva i poslovanja te da zbog toga nije potrebno imati formalna pravila za neovisnost. Međutim, budućnost se pokazala drugačijom.

U literaturi je moguće naći brojne definicije neovisnosti. Zanimljiva je teza prema kojoj mogućnost nalaza materijalno značajnih pogrešaka prilikom obavljanja revizije financijskih izvještaja ovisi o revizorovoj kompetentnosti i kvaliteti ulaznih čimbenika, a mogućnost da se o tome izvještava ovisi o neovisnosti revizora. Pri tome se definicija neovisnosti vezuje uz pitanje hoće li se revizor pod pritiskom klijenta odustati od izvještavanja nepravilnosti, odnosno hoće li moći oduprijeti pritisku klijenta (Watts & Zimmerman, 1986., str. 193.). Ipak većina njih uključuje dva elementa i to neovisnost mišljenja (*independence in mind*) i neovisnost nastupa (*independence in appearance*). U priručniku s Kodeksom etike za profesionalne računovođe je neovisnost definirana kroz (Hrvatska revizorska komora, 2010., str. 155.):

- 1) neovisnost mišljenja (independence in mind) – stanje svjesnosti koje dopušta izražavanje zaključka bez da na njega djeluju učinci koji kompromitiraju profesionalnu prosudbu te tako omogućavajući osobi da djeluje na pošten način, objektivno i s profesionalnim skepticizmom.
- 2) neovisnost u nastupu (independence in appearance) – izbjegavanje činjenica i okolnosti koje su toliko važne da bi razumna i obaviještena treća stranka vjerojatno zaključila, uzimajući u obzir sve određene činjenice i okolnosti, da su kompromitirani poštenje, objektivnost ili profesionalni skepticizam tvrtke ili člana revizijskog tima.

U suštini, neovisnost mišljenja se odnosi na činjenicu da revizor ne smije biti pristran u provođenju revizije i više se usmjerava k revizorovoj objektivnosti. Naime, menadžment ne smije prilikom provođenja revizije usmjeravati revizore na određena područja poslovanja te istodobno marginalizirati ona koja su materijalno značajna. Neovisnost u nastupu se više odnosi na sukobe interesa revizora koji se mogu pojaviti ukoliko revizor istovremeno obavlja i neke nerevizijske usluge. Ukoliko revizor istovremeno provodi i nerevizijske usluge tada korisnici revizorova izvješća mogu percipirati da je ugrožena neovisnost u nastupu.

Neovisnost revizora je koncept koji je lako razumjeti, ali je izuzetno teško primjenjivati u praksi. Poslije korporativnih skandala, u koje su na direktan ili indirektan način bile uključene revizijske tvrtke, pojavila se potreba za zabranjivanjem nerevizijskih usluga te obveznom rotacijom članova revizijskog tima i samih revizora. Kao posljedica reforme u računovodstvenoj i revizijskoj profesiji nakon korporativnih skandala u SAD je 2002. godine donesen Sarbanes-Oxley Act koji je posebno naglasio važnost neovisnosti revizora kao temeljne pretpostavke osiguranja kvalitete revizije i zadovoljenja javnih interesa.² Između ostalog, jasno su definirane zabranjene nerevizijske usluge koje revizor ne smije obavljati ako obavlja zakonsku reviziju financijskih izvještaja.³ Naime, pružanje nekih nerevizijskih usluga predstavlja inherentnu prijetnju neovisnosti obavljanju zakonske revizije te povećava rizike sukoba interesa. S druge pak strane, Europska komisija je 2002. godine dala preporuke u dokumentu naziva „Neovisnost zakonskog revizora u Europskoj uniji“ (Statutory Auditors’s Independence in the EU) kojim

² U odjeljku 202 Sarbanes-Oxley Acta iz 2002. godine neovisnost revizora je razrađena u mnogim segmentima koji uključuju nerevizijske usluge, određene zahtjeve prije prihvaćanja angažmana, obveznu rotaciju partnera za reviziju i revizijske tvrtke, revizorova izvješća revizijskom odboru i druga.

³ Nerevizijske usluge zabranjene sukladno Sarbanes-Oxley Act (2002.) uključuju, između ostalog, knjigovodstvo i ostale usluge povezane s računovodstvenim zapisima ili financijskim izvještajima klijenta, izgradnju i implementaciju financijskih informacijskih sustava, usluge procjene, aktuarske usluge, eksternalizaciju usluge interne revizije usluge menadžerskih funkcija, broker-dealer usluge, usluge investicijskog savjetovanja, investicijske bankovne usluge pravne i ostale konzultantske usluge koje nisu povezane s revizijom te ostale usluge sukladno odlukama regulatora.

su se nastojale dati smjernice i okvir za procjenu rizika neovisnosti s kojima se revizori susreću u svakodnevnom profesionalnom djelovanju. Osim toga, i Međunarodna federacija računovođa kroz nova izdanja Kodeksa profesionalne etike nastoji dati smjernice za djelovanje u praktičnim situacijama kako se ne bi narušilo pitanje neovisnosti. Značajan odmak u primjeni načela neovisnosti učinjen je prihvaćanjem Direktive o obavljanju zakonske revizije u Europskoj uniji odnosno Uredbi o posebnim zahtjevima u svezi zakonske revizije za subjekte od javnog interesa (Direktiva 2014/56/EU i Uredba EU br. 537/2014). Direktiva Europske unije usvojena u travnju 2014. godine naglašava da je „posebno važno poboljšati neovisnost kao ključni element pri obavljanju zakonskih revizija“ (Direktiva 2014/56/EU).

Neosporno je da su regulatori prepoznali bilo stvarnu ili percipiranu neovisnost revizora kao ključno pitanje obavljanja zakonske revizije. Pri tome je nužno osigurati da usluge koje revizor pruža klijentu ne ugrožavaju njegovu objektivnost. Naime, revizori se zbog svojih stručnih znanja i kompetencija, ali i susretanja s različitom praksom u okviru svog profesionalnog djelovanja u odličnoj poziciji da djeluju kao konzultanti i pružaju nerevizijske usluge. Međutim pružanje takvih usluga može stvoriti stvarnu ili percipiranu prijetnju neovisnosti.

Iako je pitanje obavljanja nerevizijskih usluga bilo regulirano na razini profesije, i to u Kodeksu profesionalne etike, pokazalo se da to nije dovoljno. te je stoga bilo potrebno upotrijebiti jači instrument za osiguranje neovisnosti revizora u obliku Direktive, ali i Uredbe koju su sve zemlje članice Europske unije dužne primjenjivati kada obavljaju zakonsku reviziju subjekta od javnog interesa. Analiza revizijskog tržišta na području Europske unije pokazala je da zbog velike povezanosti ovlaštenog revizora ili revizorskog društva i klijenata koji se temelje, između ostalog, i na obavljanju nerevizijskih usluga, te zbog dugotrajnih revizijskih angažmana, postoje ozbiljne prijetnje neovisnosti revizora, sukoba interesa te smanjena sposobnost revizora da provodi profesionalni skepticizam što u velikoj mjeri umanjuje kvalitetu obavljenih revizija. Iako primjena novih „strožih“ pravila o neovisnosti revizora još nije zaživjela u praksi u pravom smislu te riječi s obzirom da odrednice Uredbe stupanju na snagu 2016. godine za očekivati je konvergencija pravila ponašanja revizora kako je zapisano u Kodeksu i Uredbi. Naime, iako postoje još brojne dileme oko toga što se smatra nerevizijskim uslugama sukladno Uredbi (FEE, 2014.), u Kodeksu su vrlo detaljno i precizno opisane pojedine nerevizijske usluge čije obavljanje može narušiti neovisnost revizora i stvoriti sukob interesa. Ovaj primjer nedvojbeno pokazuje da ponekad samoregulacija revizijske profesije nije dovoljna, već je potrebno u nekim pitanjima pribjeći zakonskim rješenjima. Ipak, još jedanput treba istaknuti da su neke etičke vrijednosti nešto što se ne može inkorporirati u zakon, već valja vjerovati

da razvojem društva ona postaju sastavni dio profesionalnog i osobnog djelovanja pojedinaca.

Odjeljak C Kodeksa odnosi se prvenstveno na računovođe koji rade u gospodarstvu, u konkretnim poduzećima. U okviru ovog odjeljka istaknuto je kako, bez obzira tko obavlja računovodstvene poslove (osoba koja je zaposlenik poduzeća, menadžer - direktor, knjigovodstveni servis ili čak i volonter), pravni oblik odnosa s poduzećem ne bi smio imati utjecaja na etičku odgovornost koja se na računovođu odnosi. Isto tako navedeno je da se od profesionalnog računovođe u gospodarstvu, između ostalog, očekuje:

- 1) da neće manipulirati informacijama niti će povjerljive informacije koristiti za osobnu korist,
- 2) da obavlja poslovne sa potrebnom stručnošću te da se u slučaju potrebe dodatno savjetuje ili educira,
- 3) ukoliko se pojave određene prijetnje ili pritisci kao npr. da se nerealno prikažu financijski izvještaji ili porezna prijava tada računovođa može/treba zatražiti savjet od relevantne osobe u poduzeću, koristiti formalnu proceduru za rješavanje tog problema ili čak zatražiti pravni savjet,
- 4) ukoliko se računovođi ili članu njegove uže obitelji ponude neki dodatni poticaji kao što su dodatne nagrade, ugošćivanja ili povlašteni tretmani tada treba obavijestiti više razine menadžmenta od takvim namjerama ili čak ako treba zatražiti i pravni savjet.

Pored toga u Kodeksu su propisane i mjere zaštite⁴ za pojedine situacije i profesionalne izazove u kojima se računovođe mogu naći.

4. STUDENTSKA PERCEPCIJA PRIMJENE ETIČKIH NAČELA U PODRUČJU RAČUNOVODSTVA I REVIZIJE – REZULTATI EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA

Istraživanje studentske percepcije primjene etičkih načela u životu općenito te u poslovanju odnosno računovodstvenoj praksi osmišljeno je s ciljem identifikacije etičkih stavova i moralnih vrijednosti jedne specifične populacije koja tek treba ući u poslovni svijet. Empirijsko istraživanje o primjeni etike u poslovanju provedeno je na uzorku studenata završne godine diplomskog studija Računovodstvo

⁴ Primjerice, edukacija, usavršavanje i iskustvo kako bi se postao ovlašten član profesije, zahtjevi za kontinuiranom edukacijom, sustav nadzora i discipline, vođenje tvrtke na način da se uvažavaju etička načela, implementacija i monitoring kontrole kvalitete angažmana, pisane politike o neovisnosti, interne politike za nadzor usklađenosti s načelima neovisnosti, politike i procedure unutar revizijske tvrtke kojima će se identificirati povezanost između osoblja ili tima i klijenta, politike i postupke kojima će se pratiti oslanjanje na prihode jednom klijenta i sl.

i revizija Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u travnju 2015. godine. Metoda anketnog istraživanja korištena je za potrebe prikupljanja podataka. Ciljna populacija bili su studenti upisani na diplomski studij smjera Računovodstvo i revizija što znači da su završili preddiplomski studij bilo na istoj ili srodnoj instituciji.⁵ Od ukupnog broja upisanih na smjeru, njih 79 (istraživačka populacija) ispunilo je anketni upitnik. U istraživačkoj populaciji prednjače osobe ženskog spola (85%) naspram 12 osoba muškog spola. Ovakav odnos ne iznenađuje ako se uzme u obzir da u računovodstvenoj profesiji u Republici Hrvatskoj već desetljećima dominiraju žene. Od ukupnog broja ispitanika njih 69 su redovni studenti, dok je preostalih 10 u statusu izvanrednog studenta.

Kao što je poznato za izvršavanje svakodnevnih poslovnih zadataka potrebna su brojna stručna znanja. Neosporno je da računovođe moraju poznavati pravila sadržana u računovodstvenim standardima, brojne zakonske odredbe kao i druga pravila struke. Međutim, samo poznavanje normativnih odredbi nije i preduvjet da će se ta znanja i korektno primijeniti. U tom smislu studenti su bili upitani da označe osobine koje, prema njihovu mišljenju, dobar računovođa treba posjedovati. Zanimljiv je podatak da pored stručnosti ispitanici posebno vrijednim osobinama smatraju i temeljitost, snalažljivost i lojalnost. Sljedeća usporedba odnosi se na znanja i vještine koje ispitanici smatraju ključnima za računovođe u budućnosti (grafikon 1).

Grafikon 1. Studentska percepcija znanja i vještina računovođa značajnih u budućnosti

Izvor: Obrada autora prema rezultatima empirijskog istraživanja

Poznavanje i primjena informatičkih vještina, prema mišljenju studenata, ključna je vještina kojoj bi računovođe u budućnosti trebale više pažnje pridati (znakovitim

⁵ 152 studenta upisana su na smjeru Računovodstvo i revizija akademske godine 2014./2015.

72% ispitanika zaokružuje taj odgovor). S aspekta primjene etike u računovodstvu i reviziji, posebno je interesantna percepcija o važnosti pridržavanja kodeksa profesionalne etike. Od ukupno 79 ispitanika, njih 44% smatra važnim poštivati odredbe kodeksa etike. Navedeni rezultati upućuje na činjenicu kako studenti, potencijalni računovođe i revizori, percipiraju važnost i ulogu pisanih pravila ponašanja računovođa kao standard najviših etičkih i moralnih načela čime se štiti dignitet struke i stječe potrebno povjerenje poslovne javnosti u profesiju.

U cilju spoznaje načina razmišljanja, općih etičkih stavova budućih računovođa kao i percepcije etičnosti njihovih sunarodnjaka postavljena su ista pitanja razmatrana iz različitog kuta gledanja. U prvoj skupini pitanja naglasak je bio na identifikaciji vlastitih stavova u kojoj mjeri opravdanim smatraju neke neetične radnje. U drugoj skupini, ispitanici su trebali procijeniti koliko njihovih sunarodnjaka takvo ponašanje smatra prihvatljivim (tablica 3).

Tablica 3. Eksplorativna analiza razlika u percepciji neetičnih radnji između studenata i njihovih sunarodnjaka

		TRAŽENJE DRŽAVNIH POTPORA NA KOJE NEMAMO PRAVO	IZBJEGAVANJE PLAĆANJA KARTE U JAVNOM PRIJEVOZU	VARANJE NA POREZIMA AKO JE U MOGUĆNOSTI	PLAĆANJE GOTOVINOM ZA USLUGE KAKO BI SE IZBJEGLO PLAĆANJE POREZA	PRIMANJE MITA
OPRAVDANOST RADNJE	MIN = nikad opravdano	1	1	1	1	1
	MAX = uvijek opravdano	5	5	5	5	5
	MOD	3	1	1	1	1
	AVERAGE	3.82	2.44	1.64	2.70	1.13
PONAŠANJE SUNARODNJAKA	MIN = gotovo svi to čine	1	1	1	1	1
	MAX = ne znam	5	5	5	5	5
	MOD	2	2	2	2	3
	AVERAGE	2.49	1.74	2.32	2.39	2.83

Izvor: Obrada autora prema rezultatima empirijskog istraživanja

Interesantno je primijetiti da većina ispitanika primanje mita (prosječna ocjena 1,13) ili varanje na porezima (prosječna ocjena 1,64) u pravilu smatraju potpuno

neopravdanim dok je za primanje državnih potpora, neovisno imaju li na njih pravo ili ne dana nešto blaža ocjena. Činjenica da u svim nedovoljno uređenim sustavima postoji problem mita i korupcije gdje se dodatnim uslugama ili plaćanjem nastoje ostvariti određena prava (često puta i ona prava koja građanima zakonski pripadaju, ali ih je zbog organizacije sustava teško ili gotovo nemoguće ostvariti). Iako u našem okruženju još uvijek postoje segmenti koji nisu institucionalno ili pravno dovoljno kvalitetno uređeni veseli činjenica da najveći broj ispitanika (njih 90%) osuđuje primanje/davanje mita kao i ostvarivanje osobne koristi po toj osnovi.

S druge strane, pored osobnih stavova pojedinca važno je spoznati kako kakav je opći stav o postojanju nepoželjnih pojava u društvu. Iz tih je razloga ispitivana percepcija ispitanika o tome što misle na koji se način njihovi sunarodnjaci ponašaju u tim istim situacijama. Iako se na temelju osobnih razmišljanja i iznesenih stavova studenata može zaključiti da većina ispitanika posjeduje zadovoljavajuće moralne kriterije, ipak prilikom izražavanja mišljenja o ponašanju drugih, stavovi su ipak malo drugačiji. Iako se većina ispitanika izjasnila da osobno ne podržava varanje na porezima (63% ispitanika smatra ovo potpuno neopravdanim) značajnih 48% ispitanika smatra da to mnogi njihovi sunarodnjaci čine. Također, većina ispitanika smatra da mnogi njihovi sunarodnjaci izbjegavaju plaćanje karte u javnom prijevozu. Pomalo iznenađuje činjenica gdje je preko 90% ispitanika mišljenja da to čine gotovo svi odnosno mnogi njihovi sunarodnjaci. Upravo je izbjegavanje plaćanja karte u javnom prijevozu iskazano kao ono koje se, u odnosu na ostale istraživane nepoželjne događaje, najčešće pojavljuje (prosječna ocjena 1,74). Vezano uz traženje državnih potpora na koje nemamo pravo kao i izbjegavanje plaćanja poreza odnosno plaćanje gotovinom kako bi se umanjila porezna obveza najveći dio ispitanika smatra da je takvo ponašanje prisutno kod velikog broja njihovih sunarodnjaka. Rezultati istraživanja također ukazuju na činjenicu da mito i korupcija nisu nepoznanica našeg društvenog uređenja. Iako gotovo 90% ispitanika osobno ni u kom slučaju ne opravdava primanje odnosno davanje mita ipak smatraju da u takvim radnjama sudjeluje određeni broj njihovih sunarodnjaka. Sljedeća skupina pitanja odnosila se na iskazivanje mišljenja studenata o opravdanosti prilagođavanja financijskog rezultata specifičnim okolnostima (grafikon 2).

Grafikon 2. Prosječne ocjene opravdanosti „naštimavanja“ financijskog rezultata (1= u potpunosti se ne slažem, 5= u potpunosti se slažem)

Izvor: Obrada autora prema rezultatima empirijskog istraživanja

Sukladno rezultatima, najčešći odgovor je potpuno neslaganje s svim navedenim tvrdnjama (mod=1). Međutim, odgovori ispitanika pokazuju kako u situaciji gdje bi bila ugrožena sigurnog njihova radnog mjesta postoji najviši stupanj slaganja s opravdanošću „naštimavanja“ financijskog rezultata (prosječna ocjena 1,62). S druge strane, najmanje opravdanim razlogom smatraju manipulaciju rezultatom poslovanja pod utjecajem dobivanja dodatnih menadžerskih bonusa što ukazuje na visoku razinu svjesnosti budućih računovođa da vođenje isključivo ciljevima osobnog bogaćenja nije društveno prihvatljivo ponašanje.

5. ZAKLJUČAK

Temeljna uvjerenja i sustavi vrijednosti, koje u svom radu primjenjuju računovođe i revizori, posebno su važna. Iako je evidentno da primjena etičkih načela u organizaciji dominantno ovisi o moralnim vrednotama i etičkim principima pojedinaca, ipak pisana pravila ponašanja mogu značajno doprinijeti stvaranju jednog povoljnog ozračja gdje je jasno definirano ponašanje koje se smatra neprihvatljivim. U tom smislu, posebnu vrijednost imaju pisani kodeksi etike razvijeni od strane međunarodnih profesionalnih udruženja. Budući da pored pisanih pravila etičkog ponašanja na ponašanje pojedinca utječu i drugi čimbenici, posebno su interesantni rezultati istraživanja percepcije budućih računovođa i revizora o moralnim i etičkim vrijednostima društva koje ih okružuje, kao i njihovih osobnih moralnih vrednota te stava o opravdanosti poduzimanja određenih neetičnih radnji. Rezultati provedenog empirijskog istraživanja pokazuju relativno visoku razinu svjesnosti budućih računovođa i revizora o važnosti primjene najviših

standarda etike u poslovanju što pored postojanja smjernica i pisanih pravila etičkog ponašanja ohrabruje i ulijeva povjerenje i jača integritet u rezultate rada računovodstvene i revizijske profesije i u budućnosti.

LITERATURA

1. Aleksić, A., (2007), Poslovna etika – element uspješnog poslovanja, Zbornik radova Ekonomskog fakulteta, Godina 5, str. 419. – 429.
2. Certo, S. C., Certo, S. T., (2006), Modern management, 10th Edition, Zagreb, Mate.
3. Daft, R. L., (2006), The New Era of Management, International Edition, Thompson South-Western, China
4. Direktiva 2014/56/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014. o izmjeni Direktive 2006/43/EZ o zakonskim revizijama godišnjih financijskih izvještaja i konsolidiranih financijskih izvještaja
5. IESBA, (2015.), Handbook of the Code of Ethics for Professional Accountants, IFAC, International Ethics Standards Board for Accountants, <https://www.ifac.org/ethics/iesba-code> (pristupano 24. lipnja 2015.)
6. FEE, (2014.), Provision of non-audit – services to public interest entity statutory audit clients: A need for Clarification and Consistency, June 2014., Federation of European Accountants
7. Gibson, J. L., et al., (2009.), Organizations: behaviour, structure, processes, McGraw-Hill, Irwin
8. Hayes, R., Dassen, R., Schilder A., Wallage, P., (2005.), Principles of Auditing – An Introduction to International Standards on Auditing, Pearson education, Harlow
9. Hrvatska revizorska komora, (2010.), Prijevod Priručnika s Kodeksom etike za profesionalne računovođe, IFAC, International Ethics Standards Board for Accountants, <http://www.revizorska-komora.hr/pdf/Kodeks-etike/Kodeks-profesionalne-etike-revizora.pdf> (pristupano 24. lipnja 2015.)
10. Filipović, V., (1989.), Filozofijski rječnik, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb
11. Jackling, B., et al. (2007.), Professional accounting bodies' perceptions of ethical issues, causes of ethical failure and ethics education, Managerial Auditing Journal, Vol. 22, No. 9, str. 928 – 944.
12. PWC, (2014.), EU audit reform: Audit committees, <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/publications/assets/pwc-fact-sheet2-eu-audit-reforms-audit-committees-may2014.pdf>, (pristupano 30. lipnja 2015.)

13. Sarbanes-Oxles Act (2002.), <https://www.sec.gov/about/laws/soa2002.pdf>, (pristupano 30. lipnja 2015.)
14. Sever Mališ, S., Tušek, B., Žager, L., (2012.), Revizija – načela, standardi, postupci, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb
15. Soltani, B., (2007.), Auditing – An Intenational Approach, Person Education Limited, Harlow
16. Tušek, B., Žager, L., (2008.), Revizija, treće izdanje, HZRFDD, Zagreb
17. Uredba (EU) br. 537/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014. o posebnim zahtjevima u svezi zakonske revizije subjekata od javnog interesa
18. Žager, K., Dečman, N., (2015.), Računovodstvo malih i srednjih poduzeća, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb
19. <https://www.ifac.org/global-knowledge-gateway/ethics/discussion/how-best-respond-ethical-challenges-business> (pristupano 24. lipnja 2015.)

Katarina Žager, Ph.D.

Faculty of Economics and Business, University of Zagreb, Croatia
kzager@efzg.hr

Sanja Sever Mališ, Ph.D.

Faculty of Economics and Business, University of Zagreb, Croatia
ssever@efzg.hr

Nikolina Dečman, Ph.D.

Faculty of Economics and Business, University of Zagreb, Croatia
ndecman@efzg.hr

THE IMPORTANCE OF THE CODE OF PROFESSIONAL ETHICS FOR ACCOUNTANTS AND AUDITORS' PERFORMANCE

Review

Abstract

In the business world, especially nowadays, great attention has been placed to business ethics. Different laws, regulations and codes of professional ethics are designed and adopted for the purpose of protecting professional activities. The fundamental beliefs and the system of values that accountants and auditors apply influence their performance and consequently the confidence in the results of their work. The accountants and auditors are responsible for true and fair presentation of financial information. In that sense the ethical rules that they apply in their performance influence the creditworthiness and the quality of their conduct. This paper identifies the features of Code of Ethics for professional accountants adopted by the International Federation of Accountants (IFAC). It can be assumed that adoption and application of international code of ethics contributes the quality and unification of activities performed by the accountants and auditors around the world. However, it is not irrelevant the attitudes of students (future accountants and auditors) on fundamental ethical questions. Future progress of accounting and auditing profession depends on the level of awareness and the application of ethical principles among the students (future accountants and auditors). In this regard, paper presents the results of empirical research of students' perception on the moral and ethical principles in the field of accounting and auditing. Results of the study show a relatively high level of awareness among the students on the importance of applying the highest standards of ethics. These results encourage and inspire confidence in strengthening the integrity of the accounting and auditing profession in the future.

Keywords: Code of Ethics for Professional Accountants, quality of performance, accountants, auditors

JEL: M41, M42